

SOŽITJE SPLOŠNE KNJIŽNICE Z UNIVERZO ZA TRETJE ŽIVLJENJSKO OBDOBJE

Darja Kramberger in Milena Perko, Mariborska
knjižnica

UDK 027:374.7-053.9

Povzetek

Avtorici predstavljata model izobraževanja, ki ga organizira Mariborska knjižnica za svoje bralce v tretjem življenjskem obdobju skladno z usmeritvami Slovenske univerze za tretje življenjsko obdobje. Ciljno naravnani program, imenovan Knjižnični cikel, poteka v okviru dejavnosti za odrasle bralce. Knjižnica je spodbujevalka in organizatorica razvejanih dejavnosti, ki jih povezuje bibliotekar, vodja Knjižničnega cikla. Slušatelji imajo različne možnosti udeleževanja: poslušajo predavanja, samostojno se učijo v študijskih skupinah, organizirano obiskujejo kulturne ustanove ter pri svojih aktivnostih intenzivno uporabljajo knjižnično gradivo. Knjižnica z neformalnimi oblikami izobraževanja izboljšuje starejšim kvaliteto življenja in s tem prispeva pomemben delež h kulturni razvisti svojega okolja.

UDC 027:374.7-053.9

Summary

The authors present the model of education organized by the Maribor Library for its readers in the third period of life which follows the orientation of the Slovenian University for the Third Period of Life. The program called Literary Cycle with a defined aim takes place in the frames of the activities for adults readers. The Library acts as the initiator and organizer of multi-faceted activities, guided by a librarian in charge of the Literary Cycle. There are several forms of participation: participants attend lectures, study on their own or in of study groups, take part in organized visits of cultural institutions etc.; in pursuing their activities, they make use of library materials intensively. With informal forms of education, the Library enhances the quality of life of the elderly and makes an important contribution to the cultural development of its environment.

Pobude

Iz spoznanja, da starejši ljudje tudi v tako imenovanem tretjem življenjskem obdobju ohranjajo svojo vitalnost z izobraževanjem in si tako izboljšujejo kvaliteto svojega življenja, je nastala v začetku sedemdesetih let nasega stoletja, stoletja velikih sprememb v populacijski sestavi, univerza za tretje življenjsko obdobje. Najprej v Franciji 1973, nato so tovrstne univerze ustanovili drugod po Evropi in tudi v Sloveniji. Zelo različno so organizirane. V nekaterih deželah, na primer v Nemčiji, je študij za upokojujence organiziran na rednih univerzah, predavanja poslušajo skupaj z mladimi študenti, nekatere univerze ponujajo starejšim posebne visokošolske programe s seminarškimi nalogami in izpiti ter diplomami. Vendar gibanje za izobraževanje starejših spodbuja zunajšolske oblike izobraževanja, neformalne, prilagojene posameznim okoljem in potrebam prebivalstva. Začetki Slovenske univerze za tretje življenjsko obdobje segajo v leto 1984, uradno pa je dobila status leta 1986 na ustanovnem občnem zboru, ki sta ga organizirali katedra za andragogiko na Filozofski fakulteti v Ljubljani in Center za učenje tujih jezikov v Ljubljani. Izobraževanje za tretje življenjsko obdobje je postalo posebna sekcija Andragoškega društva Slovenije. Svet sekcije je tudi glavni upravni in izvršilni organ Slovenske univerze za tretje življenjsko obdobje. Sedež ima v Domu starejših občanov v Šiški. Univerza deluje samostojno, uspešno je uveljavila posebne oblike dela in si ustvarila velik ugled. Razvila je široko mrežo študijskih krožkov, katerih sestav, organiziranost in metode dela so vzorec za izobraževanje starejših tudi v podružnicah univerze, ki so nastale v nekaterih krajih po Sloveniji.

Univerza za tretje življenjsko obdobje ni institucionalizirana, temveč odprta za najrazličnejše, posameznim okoljem ustrezne oblike organiziranosti. V gibanje za izobraževanje starejših naj bi se vključevale različne ustanove, ki s svojim specifičnim ambientom pritegujejo vedno številčnejši del populacije. Pobudnica in raziskovalka izobraževanja odraslih dr. Ana Kranjc je že v prvih letih univerze za tretje življenjsko obdobje razmišljala o možnostih izobraževanja odraslih tudi v knjižnicah, ki naj bi bile po svoji izobraževalni in kulturni funkciji bile v vseh okoljih primerne nosilke take dejavnosti. V Mariborski knjižnici nas je osebno spodbudila, da smo začeli razmišljati o tem. V nekaterih knjižnicah so starejšim že ponudili nekaj možnosti udeleževanja. Vendar je kazalo razmisliti o globalnejšem pristopu, metodah in oblikah dela, kadrovskih in prostorskih možnostih, da bi knjižnica z visoko ravno svoje ponudbe razvijala v svojem okolju tudi kulturnen odnos do starejših. Razgledati se je bilo treba po obstoječi strokovni literaturi. Iz zbranega gradiva in prvih razmislekov je leta 1991 nastal članek, ki je želel izzvati knjižnice, da bi se pridružile gibanju za izobraževanje starejših (Kramberger, 1992)

V Mariborski knjižnici smo se po vsem tem odločili, da uvedemo izobraževanje starejših ter da si za zgled vzamemo oblike in metode dela Slovenske univerze za tretje življenjsko obdobje v Ljubljani, s tem da dejavnost prilagodimo našemu okolju ter jo uskladimo z drugimi dejavnostmi v knjižnici. Predvsem nas je vodila težnja, da bi v knjižničnem okolju potekalo izobraževanje s čim bolj intenzivno uporabo vsega knjižničnega gradiva.

Prvi program je dozorel leta 1992 in s študijskim letom 1992/93 je stekel Knjižnični cikel, tako smo poimenovali specifični program namenjen starejšim. Minilo je pet let, Knjižnični cikel ni več zgolj poskus, postal je redno utečena dejavnost, ki je ni več mogoče odmisлити, ker zanimanje za program vedno bolj narašča. Po petih letih je primerno, da se ozremo na doseženo in odgovorimo na nekaj vprašanj: Kaj smo v petih letih ponudili slušateljem univerze? Kako slušatelji doživljajo univerzo in kaj menijo o njej? Česa smo se knjižničarji v teh letih naučili od slušateljev? Namen tega prispevka je predstaviti pridobljene izkušnje in pokazati upravičenost povezave knjižnice z univerzo za tretje življenjsko obdobje. V priloženem seznamu literature je težišče na delih, ki so izšla po letu 1992 in ob pisanju prej navedenega članka še niso obstajala.

Začetni prijemi

Prvo študijsko leto 1992/93 je bilo za nas obdobje orientacije. Junija 1992 smo izdelali celoletni program in ga pisno ponudili svojim bralcem, priložili smo jim tudi anketni list. Pot do potencialnih slušateljev so utrli knjižničarji v vseh naših enotah, ki poznajo svoje bralce in vedo, koga zanima kaj več kot samo razvedrilno branje. Dali so nam naslove, da smo programe poslali, in osebno so ponujali ter pojasnjevali gradivo.

Za začetek smo pripravili cikel predavanj, da bi spoznali, koliko starejših se bo odzvalo, katere teme bodo pritegnile njihovo zanimanje, obetali smo si, da bomo med celoletnim izvajanjem programa navezali s slušatelji osebne stike ter dognali, kakšne so njihove želje in pričakovanja. Odgovori na anketnih listih so potrdili, da obstojita zanimanje in pripravljenost na sodelovanje.

Prejeli smo 71 izpolnjenih anketnih listov. 83 % anketirancev so bili člani Mariborske knjižnice, največ iz Knjižnice Tabor 27 %, Knjižnice Rotovž 22 %, Knjižnice Pobrežje 8,5 %, Knjižnice Nova vas 6,8 %, Knjižnice Kamnica 6,8 %, v drugih knjižnicah pa od 5 % navzdol. Največ odgovorov je prišlo iz večjih enot večinoma z mestnih območij. 17 % anketiranih je bilo nečlanov knjižnice in so verjetno dobili anketne liste od znancev. Anketiranci so izkazali največ zanimanja za leposlovje (72,9 %), od strokovnih področij pa so navajali zlasti zgodovino, medicino, potopise, potovanja, biografije, po-

litiko, psihologijo in jezike. 42,4 % anketiranih je odgovorilo, da so pripravljeni aktivno sodelovati na srečanjih, na primer predstaviti knjigo, pokazati spominke ali diapozitive s potovanj in podobno. Na vprašanje, kje naj bi potekale prireditve, je 36,6 % anketirancev predlagalo Knjižnico Rotovž, 30 % pa Knjižnico Nova vas, podatek ni bil zanemarljiv, gre za dve središnji knjižnici, eno na levem, drugo na desnem bregu Drave, zato smo predavanja imeli izmenoma v eni in drugi knjižnici. Vendar ne za dolgo, prostora za predavanja v eni in drugi knjižnici sta postala pretesna in smo se morali preseliti v dvorano Lutkovnega gledališča, ki je v isti stavbi kot knjižnica.

Na prvo srečanje je prišlo 29 obiskovalcev, med letom se je obisk povečeval in proti koncu smo imeli že 46 obiskovalcev. Ob predavanjih smo organizirali tudi prvi študijski krožek, obiske v kulturnih ustanovah, izlet. Ugodni odmevi so nas opogumili in delo smo nadaljevali.

Vsebina Knjižničnega cikla

V petih letih delovanja so se izkristalizirale naslednje programske stalnice:

- redna mesečna srečanja
- študijske skupine oziroma študijski krožki
- organizirani obiski kulturnih ustanov
- priložnostne aranžerske delavnice
- razstave o našem delu
- vsakoletni strokovni izlet

Redna mesečna srečanja

Mesečna srečanja potekajo od oktobra do maja, vsak mesec je na sporedu eno predavanje. S trdno določenimi termini za celo leto vnaprej in z rednim ponavljanjem srečanj enkrat mesečno ob torkih zagotavljamo stabilnost dejavnosti ter pri slušateljih spodbujamo naravnost in pričakovanje dogodka.

Čeprav so slušatelji postopoma začeli delati v študijskih skupinah, so ostale skupne dejavnosti priljubljene zaradi druženja in širšega medsebojnega spoznavanja. Tako so mesečna srečanja stičišče Knjižničnega cikla. Predavanja so dobro obiskana, v študijskem letu 1996/97 je bil poprečen obisk 70 slušateljev. Predavanja z različnih strokovnih področij zbujejo zanimanje za razne teme, izzivajo radovednost in željo po nadaljnjem spoznavanju kakšnega področja v okviru študijske skupine. Po predavanju o prehrani (mr. ph. Štefan Predin: Zdravi in vitki) so slušatelji nadaljevali študij v

študijski skupini in spoznavali zdrave načine prehranjevanja. Marsikdaj po zanimivem predavanju pred knjižnico nastajajo spontane skupine in slušatelji se vneto pogovarjajo o temi predavanja.

V petih letih se je zvrstilo 40 predavanj z naslednjih področij: psihologija, astronomija, glasba, film, narava in zdravje, mladinska književnost, v seriji predavanj so predavatelji z raznih vidikov predstavili Maribor v daljni in bližnji preteklosti, ob diapozitivih smo spoznavali tuje dežele, vrsta srečanj je bila posvečena spoznavanju Slovenije, nekaj večerov smo obujali spomine na znane osebnosti iz preteklosti, pripravili smo pogovore s sodobniki o njihovem ustvarjalnem delu, med drugim smo vsestransko predstavili delo v knjižnici.

Pred vsakim srečanjem v našem miniaturnem glasilu (Sporočila) predavatelja oziroma gosta predstavimo in vnaprej vzpostavimo spoštljiv odnos med njim in njegovimi poslušalci. Tako zagotovimo večjo verodostojnost in komunikativnost, kar je obojestransko koristno. Avtor hitreje vzpostavi stik s poslušalci, ki so miselno naravnani na sprejemanje novih vsebin. Starejši so izjemno dojemljivi za vse tovrstne informacije. Navedemo tudi dela, ki jih je napisal predavatelj, ali naslove del, ki razširjajo vednost o določenem področju.

Študijske skupine oziroma študijski krožki

Vso dejavnost v Knjižničnem ciklu smo zastavili z namenom, da bi se slušatelji s podobnimi izobraževalnimi interesi postopoma začeli združevati v študijske skupine oziroma študijske krožke, v katerih bi se učili med seboj po lastnih zamislih, v katerih bi lahko ustvarjalno uporabili dosedanja znanja, izkušnje ter pridobivali nove. Študijski krožki so se v svetu uveljavili kot oblika medsebojnega sodelovanja in učenja odraslih, povezujejo spontanost, ustvarjalnost in sproščenost "učenja z veseljem" in hkrati načrtno, sistematično utirajo pot k postavljenemu cilju. Ob temeljnem smotru, to je pridobivanju novega znanja, se v študijskem krožku poglobljajo odnosi med člani, kar pomembno vpliva na zadovoljevanje potreb po varnosti, socialni pripadnosti skupini, čustvenem navezovanju, samopotrjevanju, po raziskovanju in odkrivanju neznanega. Take študijske skupine oziroma študijski krožki pospešujejo razvoj neformalnega izobraževanja, ki je privlačno prav za učeče se v tretjem življenjskem obdobju.

Združevanje v krožke je potekalo postopoma, treba je bilo premagati sprva nekoliko nezaupljivo stališče in omahovanje udeležencev. Organizacija študija po skupinah je počasen proces. Samo po sebi je razumljivo, da se morajo v jezikovnih tečajih člani truditi in sami učiti, v drugih študijskih skupinah pa so slušatelji sprva pričakovali, da bodo le poslušali, šele počasi

so dognali, da je celo bolj zanimivo, če sami brskajo, iščejo odgovore po virih, skratka, da z lastno aktivnostjo dosežejo boljše učinke.

V prvem študijskem letu smo organizirali en sam krožek, a je bil premalo uspešen. V drugem študijskem letu sta nastala dva nova na predlog samih slušateljev, potem je bil leđ prebit in v tretjem študijskem letu je bil velik odziv na razpis za študijske krožke.

V zadnjem študijskem letu je v knjižnici delovalo že dvanajst študijskih skupin, v petih se učijo tujih jezikov: angleščina - začetni tečaj, angleščina - konverzacija, italijanščina - nadaljevalni tečaj, italijanščina - konverzacija, nemščina - nadaljevalni tečaj, v sedmih skupinah pa pridobivajo razna znanja in spretnosti: bridge, krožek z naslovom Potujemo po Sloveniji, poslikava pisanic, pravilna prehrana, slovenska ornamentika, umetnostna zgodovina, zdravje z naravo.

Organizirani obiski kulturnih ustanov ter spoznavanje naravne in kulturne dediščine

Kot informacijsko središče slušatelje redno seznanjamo s pomembnejšimi kulturnimi dogodki v mestu, v kulturno dogajanje pa jih tudi neposredno vključujemo z obiski v drugih kulturnih ustanovah. Izbiramo izrazitejše razstave v Umetnostni galeriji, v Pokrajinskem arhivu (razstavišče Archivum), v Pokrajinskem muzeju in si jih ogledamo pod vodstvom kustosov. Vsako leto obiščemo po eno zunanjo enoto Mariborske knjižnice (na primer v Kamnici, v Rušah) in si obenem v kraju z razlago strokovnjakov ogledamo še umetnostno zgodovinske znamenitosti (cerkev, spomenike ipd.). Tako aktualiziramo odnos do kulturne in tudi naravne dediščine (na organiziranem sprehodu po mestu smo si ogledali drevesa, ki so pri nas redka in posebnost).

Priložnostne aranžerske delavnice

Za spretnostne dejavnosti je tudi veliko zanimanje in na željo slušateljev organiziramo delavnico, ki jo vodi cvetličarka. Slušatelji prinesejo s seboj potreben material v skladu z letnim časom (zima, pomlad) in v skupini nastajajo lični izdelki (venčki, šopki, okraski in podobno).

Razstave o delu Knjižničnega cikla

študijskega leta in razgrnili rezultate dela. V začetku študijskega leta 1994/95 smo tako razstavo postavili z namenom, da seznanimo javnost z našim delom. Čeprav se brez propagandnih akcij širi krog ljudi, ki se želijo vpisati v Knjižnični cikel, in skoraj ne premoremo več dovolj prostora za dejavnost, je včasih treba stopiti iz anonimnosti in poskrbeti za informiranost v okolju.

Strokovni izleti

Že prvo študijsko leto smo končali z izletom, počastili smo stoletnico Planinskega društva Slovenije in se podali v Robanov kot, da bi spoznali del Slovenije, uživali v naravi, preizkusili telesne zmogljivosti in se veselili v družbi novih znancev iz Knjižničnega cikla. Navdušeni izletniki so vse naslednje leto pričakovali nov izlet ob izteku študijskega programa. V skladu s celotno usmeritvijo Knjižničnega cikla so tudi izleti izobraževalno naravnani, med drugim jih povezujemo z vsebinami predavanj (na primer: imeli smo predavanje o gradovih, poseben poudarek je bil na Podsredi in smo se tja napotili ipd.). Že pred drugim izletom smo izbiro poti in organizacijo zaupali odboru, v katerem so bili knjižničarji in slušatelji univerze in tako tudi tretje leto. Vendar smo želeli še več. Zasnovali smo študijski krožek *Potujemo po Sloveniji*. Cilj študija v krožku je bil priprava in vodenje končnega izleta. In tako je tudi bilo. Izdelali so potovalni načrt, izbrali pomembne kraje za ogled in jih vsestransko predstavili glede na njihove značilnosti, znamenitosti, pomen in podobno. Vsak član krožka je prevzel del naloge in jo samostojno obdelal. Nabrano znanje so najprej predstavili na zadnjem mesečnem srečanju vsem slušateljem, tudi tistim, ki se niso prijavili za izlet, a jih je potovanje zanimalo. Med izletom so vse, kar so dognali, med vožnjo in na kraju samem razlagali svojim sopotnikom. Izdelali so tudi pisno gradivo - vodnik, ki ga je dobil vsak udeleženec izleta, vseboval je zemljevid z označeno potjo in kratek opis znamenitosti. Tudi zadnji izlet so pripravili člani študijskega krožka, le smer potovanja so izglasovali slušatelji z anketo, s katero so ugotavljali želje slušateljev. Pri organizaciji izleta so pomagali knjižničarji (vplačila v knjižnici, rezervacije prenočišč, prevozi, vstopnine, dogovori za prehrano ipd.) Člani krožka poiščejo tudi sponzorje, ki popestrijo naš izlet z dobrotami, tako so popotniki vsestransko preskrbljeni.

Slušatelji univerze za tretje življenjsko obdobje

Vpisanih je 280 slušateljev, od tega jih več kot polovica redno deluje v študijskih skupinah, drugi pa so obiskovalci predavanj ali drugih prireditev po lastni izbiri in naravnosti na posamezna področja človeškega znanja. Vseh 280 vpisanih dobiva vsak mesec Sporočila, ki poleg predstavitev predavateljev in gostov, kot sva že omenili, vsebujejo program za ves mesec, sporočila o dogajanju v Knjižničnem ciklu in redno tudi priporočila za branje.

Ta sporočila na dveh straneh imajo slušatelji zelo radi ter opravljajo povezovalno vlogo med slušatelji in knjižnico. Nekaj spontanih izjav: *Komaj čakam, da pridejo Sporočila. - Vedno jih imam s seboj in vse preberem, kar priporočite. - Takoj ko prispe vabilo, si ga obesim na vidno mesto in se veselim dneva, ko imamo srečanje.*

Obveščanje o delu Knjižničnega cikla poteka zgolj preko knjižnice, krog slušateljev pa se širi zlasti z osebnimi povezavami, slušatelji sami pripeljejo svoje prijatelje in znance. V petih letih smo na prireditvah Knjižničnega cikla našli skupaj 8.659 obiskov, v prvem letu 462, v zadnjem 3.095.

Studijski krožki vodijo redno evidenco obiskov, obiske na predavanjih in drugih prireditvah sproti evidentiramo s podpisovanjem navzočih. To smo uvedli že na prvem srečanju. Mislili smo, da bodo mogoče odklonili. Toda prav vestno se vsakokrat vpišejo in tako imamo kartoteko, ki nam je v vsestransko pomoč. Med drugim smo ugotovili, kdo je najbolj vztrajen, pa smo po drugem študijskem letu najbolj zvestim podelili priznanja. Sprejeli so jih z velikim navdušenjem, bili so zelo počaščeni. Ena med njimi je radostno vzkliknila: *"To je prvo priznanje v mojem življenju, zelo sem vesela."* Razpoloženje v dvorani je bilo neponovljivo.

Med slušatelji je že od prvega leta nastala trdna skupina rednih obiskovalcev vseh prireditev, postali so jedro univerze, s svojimi zamislimi in predlogi bogatijo program ter so čvrsto povezani s knjižnico. Ob njih smo spoznali, da program in aktivnosti dobijo večjo kompetentnost, če pri njihovem nastajanju sodelujejo tudi slušatelji sami. Zato smo oblikovali usklajevalni odbor kot posvetovalni organ, v njem sodelujejo vsi mentorji in animatorji študijskih krožkov in slušatelji, ki kažejo posebno zanimanje za določena strokovna področja. Dodelili smo mu pomembno veljavo pri dopolnjevanju in sprejemanju programa. Lahko bi rekli, da deluje na principu študijskega krožka, člani pridobivajo od slušateljev predloge, pripombe, želje, na sestankih jih predebatirajo, mentorji med seboj izmenjajo izkušnje, z vodjem Knjižničnega cikla povezujejo dejavnosti in svetujejo, kako ustreči slušateljem.

Večina slušateljev se je prisrčno navezala na knjižnico. Poleg kvalitetnega programa je slušateljem zelo pomembno vzdušje, povezanost med udeleženci. Stopnjuje pa se tudi z osebnimi stiki s knjižničarji. Zato je zlasti vodenje knjižničnega cikla zahtevna zadeva. Slušatelji so hvaležni za sleherno, navidezno še tako drobno pozornost. Prijetno jim je, če jih nagovorimo z njihovim priimkom in s tem pokažemo, da smo si jih zapomnili, ali če jih pred predavanji pričakamo pred vhodom in z njimi spregovorimo nekaj besed, se pozanimamo za njihovo mnenje in podobno. To navezanost na Knjižnični cikel opažajo tudi svojci slušateljev. Tako nam je povedala zavzeta obiskovalka od prvega dne do danes. Hčerka ji je rekla: *"Mama, ti si pravo*

nasprotje medvedov." Osupnila je in vprašala, kaj misli s tem. "*Oh, ko pride jesen, se medvedji odpravijo na zimsko spanje, ti pa takrat oživiš, ker začneš hoditi na univerzo.*"

Starejši si iz različnih razlogov (slabše vidijo, slišijo) želijo zagotoviti ustrezen sedež v predavalnici. Ker je hitro polno, pridejo že zelo zgodaj in če prostor še ni odprt, so kar nemirni. "*Smo se že bali, da bo odpadlo.*"

Pri delu s starejšimi je treba na marsikaj misliti, njihova občutljivost in potreba po ljubeznivosti se stopnjujeta. In čeprav gre za odnose, ki bi pravzaprav morali samoumevno funkcionirati v vsakdanjem življenju, je dobro poudariti, da take pozornosti spadajo v okvir dejavnosti, ker poglobljajo zaupanje in uspešno motivirajo. Mi pa želimo, da slušatelji v dejavnosti najdejo zadoščenje, moč in pripravljenost za nove izkušnje. To se je najbolje pokazalo pri delu v študijskih skupinah. Ko so se vpisovali v razne krožke, nekateri prihajajo celo v več krožkov, je večina pričakovala, da jim bo mentor predaval in niso bili dovolj pripravljeni, da bi sami poiskali gradivo, ga predelali, se v krožku pogovarjali in nastopali. Le postopoma so nekateri premagovali ovire v sebi, kar potrjuje naslednja izjava: "*V krožku sem morala vskočiti namesto odsotne referentke. Bilo mi je neprijetno. Toda svojo nalogo sem opravila, sedaj pa samo brskam in iščem gradivo in v tem uživam.*" (Celo članek za revijo je napisala). Pri vživljanju v nove življenjske okoliščine, v iskanju nove identifikacije pri nekaterih nastopijo težave in potrebujejo koga, da jih spodbuja. Zato pravijo, kako krasno je, da knjižnica za njih pripravlja tako zanimive stvari, sami se jih ne bi lotili, v družbi z drugimi pa dobijo veselje in voljo.

V študijski skupini, v kateri je od pet do dvanajst udeležencev, vlada načelo enakopravnosti vseh članov. Krožek vodi mentor, za nekatere naloge pa si skupina izbere iz svojih vrst animatorja. Mentor je eden izmed članov študijske skupine, načrtuje študijske vsebine, metode in potek dela, ustvarja sproščene odnose med člani, spodbuja njihovo sodelovanje, skrbi, da so člani dobro poučeni o delu in napredovanju študijskega krožka ter opravlja še razne organizacijske zadeve. Animator opravlja ožje organizacijske naloge, povezuje člane v krožku in skrbi za prijetno vzdušje.

Pri snovanju študijskih skupin za starejše nam ni treba daleč iskati mentorje, saj so med slušatelji izkušeni strokovnjaki, ki lahko prevzamejo to nalogo. Slušatelji bodo imeli od njih korist, saj bodo uporabili svoje znanje, izkušnje v komuniciranju, znali bodo uravnavati odnose med člani skupine in ustvarjati prijateljsko sožitje, sami pa bodo zadovoljni, ker bodo prispevali k razvijanju dejavnosti.

Umestitev univerze za tretje življenjsko obdobje v knjižnico pripomore tudi k medgeneracijskemu povezovanju, predvsem s knjižničarji. Za navezovanje

stikov je več priložnosti: pri sestavljanju programov, pri iskanju literature, pri organizaciji izleta, čimbolj je dejavnost razvejena, tem bolj potrebujejo slušatelji knjižničarje. In tem bolj se zabrisujejo starostne pregrade, kar je koristno za obe strani. Slušatelji s svojimi izkušnjami, s svojimi znanstvi lahko koristijo knjižnici pri povezovanju z drugimi ustanovami, pri iskanju sponzorjev, ne nazadnje tudi z raznimi informacijami. Tudi knjižničarji se od svojih uporabnikov marsičesa naučijo.

Slušateljice naše univerze so pretežno ženske. To je splošen pojav. Tu pa tam pridejo njihovi možje, najprej bolj kot spremljevalci. Postopoma se jih pridruži več, ko jih začne zanimati program. Ko smo podeljevali priznanja, sta dobila mož in žena vsak svoje vabilo. Žena je vsa ponosna sporočila možu, da bo dobila priznanje. Nakar je mož presenečeni ženi povedal, da ga bo dobil tudi on. Res je prišel manjkrat kot žena, vendar v okviru kriterijev, ki smo jih postavili, ko smo se odločali, kdo si zasluži priznanje. In mu je kar ugajalo, da smo ga pohvalili.

Bistvo knjižničnega dela je torej spodbujanje lastne aktivnosti slušateljev in njihovo medsebojno povezovanje ter iskanje oblik dela, ki jih pri izobraževanju in samoizobraževanju najlažje uresničujejo z uporabo knjižničnega gradiva ter se pri tem srečajo s knjižničarjem. Tako skušamo doseči, da bo dejavnost vzpostavljala in utrjevala emocionalni odnos slušateljev do knjižnice, kakor je o tem imenitno govoril Jože Urbanija na lanskoletnem posvetovanju. Za naše slušatelje lahko rečemo, da v veliki meri občutijo našo knjižnico za svojo.

Organizacija knjižničnega cikla

Vse, kar sva opisali, dokazuje, da je organizacija univerze za tretje življenjsko obdobje zahtevna naloga. Knjižnica dejavnost podpira kadrovske, prostorske, s knjižničnim gradivom in informacijami ter finančno.

Knjižnični cikel v Mariborski knjižnici vodi bibliotekar, ki se specializira za delo s starejšimi. Odgovoren je za programe, ureja Sporočila, z dejavnostjo seznanja knjižnično osebje, vzdržuje stike s slušatelji, skrbi za stike z javnostjo. Podrobneje so razčlenjene naslednje naloge:

- vodi projekt študijskih krožkov
- načrtuje nove študijske krožke in usklajuje delo obstoječih
- usmerja delo mentorjev in skupaj z njimi pripravlja okvirni letni program študijskih krožkov
- pripravi letni program mesečnih srečanj
- izdelava predlog stroškov in pripravi načrt za njihovo poravnavo

- skrbi za vsebinsko in organizacijsko izvedbo programa Knjižničnega cikla
- vabi strokovnjake za predavanja in za obravnavo tem v študijskih krožkih
- vodi seje usklajevalnega odbora
- skrbi za obveščanje in informiranje mentorjev, animatorjev in slušateljev
- usklajuje delo Knjižničnega cikla z drugimi dejavnostmi v knjižnici
- poroča o delu Knjižničnega cikla strokovnemu kolegiju
- napiše letno poročilo
- ureja z upravo Mariborske knjižnice organizacijske zadeve (prostori, naprave, pošiljanje vabil, gradiv idr.).

Za to delo je potrebna skrbna priprava, strokovne literature je že dovolj na razpolago. Zelo pomembna je povezava s slušatelji, vodja mora biti pripravljen na to, da se bodo redno nanj obračali, pridobiti si mora njihovo zaupanje, biti mora odprt za njihove pobude in predloge. Z vsemi dejavnostmi seznanja svoje kolege, kajti tudi oni pridejo bolj ali manj v stik z uporabniki in morajo biti obveščeni.

Univerza za tretje življenjsko obdobje prinaša nekaj več dela osebjem v administraciji, vendar je tudi s tega vidika za univerzo prednost, če je v okrilju knjižnice, kjer se s smotnim razporejanjem dela zmanjšajo stroški za poslovanje.

Naj ne bo odveč, da poudariva tudi skrb za arhiviranje vsega gradiva, od evidenčnih listov, fotografij do marsičesa dragocenega. Vsak študijski krožek ob koncu leta pripravi mapo, v kateri so zbrani vsi rezultati celoletnega dela: prispevki članov krožka, slikovni materiali in evidenca obiska. Podatki, shranjeni v mapi, služijo Mariborski knjižnici tudi pri njenem delu. Za gradivo z obeh strokovnih izletov, ki ju je pripravil krožek Potujemo po Sloveniji, prosijo zdaj drugi uporabniki, ki so izvedeli, kako uspela sta bila oba izleta, in bi radi potovali po isti poti. Tudi Mariborska knjižnica je uporabila to gradivo, ko se je njeno osebje odpeljalo na ekskurzijo. Arhivirano gradivo se s pridom uporablja na razstavah, ki so tudi pritegnile nekaj bralcev v Knjižnični cikel. Včasih smo v kulturnih ustanovah preveč brezbrizni do hranjenja in urejanja arhivskega gradiva, to govoriva iz lastne izkušnje. Za univerzo se nam je samo v petih letih nabralo toliko gradiva, da v referatu vsega niti zajeti ne moremo.

Glede prostorov je v knjižnicah večinoma velika stiska. Povedali sva že, da so naši lastni prostori za predavanja postali sčasoma premajhni. Za študijske krožke smo že tako rekoč zasedli vse možne kotičke. Vendar vztrajamo v knjižničnih prostorih, slušateljem je to študijsko naravnano okolje prijetno, pomeni jim varno zavetje, hkrati pa je knjižnično gradivo neposredno dostopno in ga temu primerno uporabljajo.

Finansiranje univerze za tretje življenjsko obdobje ni sistemsko urejeno na državni ravni. Za sedaj Mariborska knjižnica dobi nekaj namenskih sredstev od Mestne občine Maribor, delno prispeva iz svojih sredstev za dejavnosti za odrasle bralce, delno pa stroške pokrivamo z lastnim deležem slušateljev. Strokovni kolegij Mariborske knjižnice na predlog usklajevalnega odbora določi za vsako študijsko leto višino prispevkov za pedagoške ure ter način plačevanja mentorjev, predavateljev in strokovnjakov, ki sodelujejo pri izvajanju programa Knjižničnega cikla.

Za konec

Se komu zdi to preveč dela za knjižničarje? Pretehtati je treba koristi, pa se izide v prid vsemu, kar sva povedali. Vse dejavnosti knjižnice (od nabave knjižničnega gradiva, njegove obdelave in dajanja v uporabo) so naravnane k uporabniku. Svojo kulturno in izobraževalno funkcijo sodobna knjižnica v polni meri uveljavi šele z neposrednim stikom z uporabniki, z oblikami dela, s katerimi jih ciljno nagovarja. Seveda morajo biti knjižničarji vrhunsko pripravljeni, da lahko komunicirajo z najzahtevnejšimi uporabniki in spretno prilagodljivi najraznovrstnejšim potrebam svojih bralcev. Zato se morajo sami nenehno učiti. Ne nazadnje se marsikaj naučijo tudi od svojih bralcev, v dialogu z njimi se jim odpirajo najrazličnejša vprašanja, spoznavajo, s čim vse se ljudje ukvarjajo, kaj vse jih zanima. Če jim pravilno prisluhnejo, če so odprti in zvedavi, nastane plodovit daj-dam znanja, to je tisti žlahtni daj-dam, ko se med knjižničarji in uporabniki stke nitka zaupanja, ki se ne more posečiti niti najboljši sviloprejk. In to lahko prinaša obema stranema neprecenljivo zadoščenje. To je lahko za knjižničarje tudi največji izziv.

Pod črto še nekaj čisto osebnega:

Avtorici tega prispevka sva si po letih krepko narazen, a ustvarjalno blizu, kadar snujeva za univerzo za tretje življenjsko obdobje, najine misli in načrti se ujemajo ter naju navdajajo z zadovoljstvom. Tudi to je medgeneracijsko povezovanje.

Tista, ki sem starejša, dodajam še tole: Odkar obiskujem Univerzo v knjižnici, imam vedno več prijateljev, vsako srečanje z njimi me razveseli in obogati. Kot pravi pregovor: Kdor roko z darom proži, se mu roka polni. In tako je ta knjižnica še toliko bolj moja.

Literatura

1. *Izobraževanje starejših v Franciji. Poročilo za četrto mednarodno konferenco o izobraževanju odraslih.* Unesco Paris : 1985. Ljubljana : Andragoško društvo Slovenije, 1989
2. Filo, Breda. "Knjižnice in pedagoški sistemi". *Knjižnica*, 35(1991)2-3 : 17-30
3. Kramberger, Darja. "Splošnoizobraževalna knjižnica in uporabniki v tretjem življenjskem obdobju". *Knjižnica*, 36(1992)1 : 19-28
4. *Kako smo snovali Slovensko univerzo za tretje življenjsko obdobje.* Ljubljana : Univerza za tretje življenjsko obdobje, 1992
5. Mijoč, Nena. *Študijski krožki.* Ljubljana: Andragoški center Republike Slovenije, 1993
6. Klemenčič, Sonja. *Mreža organizacij za izobraževanje starejših.* Ljubljana, 1995
7. Klemenčič, Sonja. *Učimo se v študijskih krožkih.* Ljubljana, 1995
8. Kovár, Barbara. "Splošna knjižnica kot informacijsko središče". *Knjižnica*, 40(1996)3-4 : 193-210
9. Urbanija, Jože. "Uporabniki in njihove knjižnice". *Knjižnica*, 40(1996)3-4 : 11-16
10. Krajnc, Ana. "Kako živimo zadnjih trideset let življenja". *Rast*, 8(1997) 1-2(47-48) : 90-97
11. *Poročila Mariborske knjižnice Maribor - za leta 1993, 1994, 1995, 1996*